

آسیب شناسی آموزش مجازی و تاثیر آن بر نظام تعلیم و تربیت

سحر سرمدی گوهری^۱

چکیده:

در عصر حاضر؛ فضای مجازی بخشی از زندگی ها را تشکیل می دهد. فضای مجازی و شبکه های اجتماعی به علت ایجاد سهولت در ارتباط و امکانات زیاد دیگری که دارند، به یک پدیده جذاب و فراگیر تبدیل شده اند که به سرعت جای خود را در عرصه تعاملات اجتماعی و آموزش باز کرده اند. پیدایش این نوع از آموزش سبب شده تا افراد به این پدیده روی آورده و نیازهای آموزشی خود را تا حدودی از این طریق جبران نمایند. پژوهش حاضر با روش توصیفی به هدف آشنایی با آسیب های آموزش مجازی و تاثیر آن بر نظام تعلیم و تربیت می باشد. براساس نتایج به دست آمده، گسترش فضای مجازی میان خانواده ها، تاثیرات منفی بسیار زیادی در نگرش، رفتار فرزندان و روش تعلیم و تربیت آنان ایجاد کرده است از جمله از اصلی ترین آسیب های این سبک از آموزش بر نظام تعلیم و تربیت: چهره به چهره نبودن به صورت حضوری، کاهش برقراری ارتباط عاطفی، نیاز به دسترسی به اینترنت برای برقراری آموزش مجازی، کاهش خلاقیت فراگیران، افسردگی و تنهایی، اضطراب، کاهش مهارت های اجتماعی و... می باشند.

کلید واژه: اینترنت، آموزش مجازی، تعلیم و تربیت

^۱. دانش آموخته سطح دو مدرسه علمیه الزهرا ، (sarmadigohari@gmail.com)

ارتباط از طریق فضای مجازی در سال های اخیر جایگاه قابل توجهی بین نسل جوان جامعه ما پیدا کرده است. شبکه های اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی افراد (فردی و اجتماعی) تاثیر گذارند. در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع هم تاثیر گذارند. فضای مجازی، به عنوان فضای دومی از زندگی واقعی است که مانند فضای واقعی، نیازمند فرهنگ است. این فرهنگ، همان گونه که در فضای واقعی، از عوامل متعددی مانند: عرف، شرع، وضعیت اقتصادی و معیشتی، سطح تحصیلات و غیره ناشی می شود، در فضای مجازی نیز از همین عوامل تاثیر پذیرفته، بر این عوامل نیز تاثیر می گذارد. با توجه به اینکه امروزه استفاده از اینترنت و فضای مجازی گسترش پیدا کرده است یکی از استفاده های آن در بحث آموزش می باشد باید راهکارهای استفاده درست از فضای مجازی در آموزش را در اختیار دانش پژوهان قرار داد بدین منظور نوشتن تحقیق در این زمینه امری ضروری است قبل از استفاده از هر سخت افزار و نرم افزاری باید استفاده صحیح از آن تکنولوژی را آموزش دهیم بنابراین قبل از استفاده از اینترنت و فضای مجازی باید از آسیب های آن آگاه باشیم و راهکارهای پیشگیری از آسیب های فضای مجازی را یاد بگیریم.

برخی از پژوهش هایی که در این زمینه انجام شده عبارتند از: سهرابی (۱۳۸۳) تحقیقی تحت عنوان بررسی موانع استفاده از آموزش مجازی در فرایند یاددهی و یادگیری از دیدگاه معلمان دوره متوسطه شهر تهران درشناسایی محدودیت های ناشی از عوامل انسانی در اجرای آموزش مجازی، انجام داده است. براساس یافته های این تحقیق دانش آموزان به نسبت معلمان مهارت بیشتری در بکارگیری نرم افزارهای آموزشی دارند و همچنین براساس این تحقیق تقریبا نیمی از مدارس دارای تکنیسین رایانه نمی باشند، که نشان دهنده این عامل است که شرایط مناسب به منظور استفاده از آموزش مجازی فراهم نیست. همچنین آشنایی کم

معلمان در کاربرد رایانه و نرم افزار باعث مقاومت آنان در استفاده از رایانه در آموزش و شیوه آموزش و شیوه آموزش مجازی شده و روز به روز هم بیشتر می شود. رویز و همکارانش (۲۰۰۷) طی تحقیقی تحت عنوان "سازگاری کنونی سیستم های آموزش الکترونیکی" به این نتیجه رسیدند که نرم افزارهای موجود جوابگوی نیازهای خاص کاربران در حال حاضر نمی باشد و برای برآوردن این نیازها باید از سیستم های نرم افزاری انطباقی جدید استفاده شود. جانسون و همکارانش (۲۰۰۷) تحقیقی با عنوان "یک آزمون تجربی از عوامل مؤثر در ایجاد موفقیت آمیز محیط های آموزش الکترونیکی" انجام داده اند. نتایج این تحقیق حاکی از این است که از عواملی که باعث محدودیت در پیاده سازی موفق آموزش الکترونیکی می شود، می توان به عدم پذیرش آموزش الکترونیکی توسط کاربر، عدم تسلط کافی کاربر به کامپیوتر و بودن استرس در هنگام کار با محیط آموزش الکترونیکی اشاره کرد، محققان معتقدند که باید از تجربیاتی که ایجاد حس مشترک در درون کلاس درس مجازی می کنند، استفاده شود. با اتصال رایانه ها به شبکه جهانی اینترنت و امکاناتی که این شبکه در اختیار کاربران میگذارد؛ از جمله قراردادن متن، صدا و تصویر بر روی شبکه، بهترین موقعیت جهت بهره گیری از این سامانه چندرسانه ای در جهت یاددهی و یادگیری فراهم آمده است و با توجه به مزایای این روش، هر روز بر کاربرد روش آموزش و یادگیری برخط افزوده میشود. در یادگیری الکترونیکی می توان از ترکیب کردن شیوه های مختلف یادگیری از قبیل : متن، صوت و تصویر به حداکثر بازده در یادگیری دست یافت. (بنی سی و همکاران، ۱۳۸۸) آموزش الکترونیکی، روش های آموزشی کنونی را تکمیل میکند و در بعضی از موارد جایگزین آن می شود. آموزش یا یادگیری الکترونیک با رشد و توسعه فناوری های اطلاعات و ارتباطات در حوزه تعلیم و تربیت مطرح شد و توجه زیادی را به خود جلب کرد. (همتی، ۱۳۹۴). نیازهای روزافزون مردم به آموزش، دسترسی نداشتن آنها به مراکز آموزشی، کمبود امکانات اقتصادی، کمبود آموزشگران مجرب و هزینه های زیادی که صرف آموزش می شود، متخصصان را بر آن داشت که با کمک فناوری های اطلاعات، روش های جدیدی برای آموزش ابداع کنند که هم اقتصادی و باکیفیت باشند و هم

بتوان با استفاده از آن، به طور هم زمان جمعیت کثیری از فراگیران را تحت آموزش قرار داد. در کشور ما با توجه به جمعیت گسترده دانش پژوهان و کمبود فضاهای آموزشی، شاغل بودن بسیاری از دانشجویان تحصیلات تکمیلی، استفاده از آموزش و یادگیری الکترونیکی مهمترین روش آموزشی به ویژه در آموزش عالی است (بابایی، ۱۳۸۹). تاکنون استادان، دانشجویان و محققان مختلف در زمینه یادگیری الکترونیکی پژوهش هایی را ارائه کرده اند که از آن جمله می توان به بررسی « پایان نامه ربیعی (۱۳۸۸) با عنوان اثربخشی دوره آموزش مجازی از دیدگاه استادان و دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد در سال ۱۳۸۷ » اشاره کرد. نتیجه پژوهش حاکی از آن بود که از نظر استادان در دوره آموزش مجازی برگزار شده، محتوا در حد مطلوب، فعالیت های یاددهی - یادگیری در حد متوسط، روش های ارزشیابی در حد مطلوب و از نظر دانشجویان در دوره آموزش مجازی برگزار شده، اثربخشی محتوای دوره آموزشی در حد مطلوب و روشهای ارزشیابی در حد نامطلوب بوده است (ربیعی، ۱۳۸۸). یعقوبی و همکارانش در سال ۱۳۸۷ در مقاله ای به بررسی ویژگی های مطلوب دانشجویان و اعضای هیئت علمی در یادگیری الکترونیکی در آموزش عالی ایران پرداختند. نتایج نشان داده است که در بین ویژگی های مطلوب برای دانشجویان دوره های مجازی، اعتماد به نفس و مسئولیت پذیری، مشارکت و خلاقیت، مهارت در فناوری اطلاعات و عوامل انگیزشی از اولویت بیشتری برخوردارند و از دیدگاه پاسخگویان، مدیریت و تشویق، تعامل مجازی، پشتیبانی از دانشجویان، تعهد الکترونیکی، تامین محیط تعاملی و نگرش مثبت به یادگیری الکترونیک، مهم ترین ویژگی مطلوب اعضای هیئت علمی در یادگیری الکترونیک به شمار می روند. همچنین با توجه به نتایج تحقیق عوامل مؤثر بر نظام آموزش و یادگیری الکترونیک را میتوان به دو دسته عوامل پشتیبانی و محتوا و ابزارهای آموزشی طبقه بندی کرد (یعقوبی و همکاران ، ۱۳۸۷). امتیاز پژوهش ما نسبت به پژوهش های پیشین این است که آسیب های بروز آموزش مجازی را مورد تحقیق و بررسی قرار داده ایم.

۲- مفهوم شناسی

الف. فضای مجازی

فضای سایبر یا همان فضای مجازی واژه ای است که امروزه بسیار شنیده شده است و نشانه ها و ابزارهای مرتبط با آن در همه جا مشاهده می شود. این واژه نخستین بار در دهه ۱۹۸۰ و در متون ادبیات علمی - تخیلی مورد استفاده قرار گرفت (پاک نهاد، ۱۳۹۵). در واپسین ربع سده بیستم، انقلابی در عرصه فناوری با محوریت فناوری اطلاعات، شیوه اندیشه، تولید، مصرف، تجارت، مدیریت، ارتباطات و زندگی را دگرگون ساخته است و پیامد آن هم پیوند فرهنگ های گوناگون در ابرمتنی الکترونیکی است. فضای جریان ها و زمان بی زمانی از دیگر ویژگی های عصر نوین است (گلپایگانی، ۱۳۸۱). فضای مجازی فضایی است که به فرد قدرت نمادین بیشتر و امنیت روانی گسترده تر می دهد. این فضا سیال و بی حد است و به آسانی در دسترس همگان قرار می گیرد. فضای مجازی، به علت عدم حضور نشانه های فیزیکی و عینی در آن، هم بی جسم، بی مکان و متعاقباً تاحدی گمنام و به طرز محسوسی کنترل ناپذیر است. فضای مجازی جهان ما را به هم پیوسته، درهم تنیده و چندوجهی کرده است (ریعی، ۱۳۸۷). فضای مجازی محیطی است که در آن امکان تعامل انسان با انسان در یک محیط دیجیتالی فراهم شده و طی آن ارتباطی پرسرعت که تا پیش از این، بشر در رویای دستیابی به آن بوده است، حاصل می گردد. (پاک نهاد، ۱۳۹۵). تعاملات انسانی در این فضا، برخلاف فضای واقعی که به شکل رو در رو و در یک سرزمین واحد است، به شکل جهانی است و در این فضا معمولاً افراد ناشناس باقی می مانند. این فضا، در هر زمان و مکانی به راحتی قابل دسترس است. اینترنت بارزترین مشخصه چنین فضایی است که دارای سیگنال های مختلف و بی شمار ارتباطی است و در آن میلیون ها نفر از نقاط مختلف جهان از طریق شبکه های مجازی اجتماعی پست های الکترونیکی، اتاق های گفتگو (چت) با هم در ارتباط هستند. (ذکایی و خطیبی، ۱۳۸۵، ۱۱۳). در این نظام نوین اجتماعی، فضاهای مجازی مانند چتروم

وی در زندگی واقعی خود نیز چنین مسیری را در پیش بگیرد و اگر در مقابل اشتباهاتش بایستد، برای وی قابل تحمل نیست و در ارتباط خود با جامعه دچار خلل و مشکل می شود (کرمی و امینی، ۱۳۹۱).

۳-۱۸ تهدید امنیت اجتماعی

اینترنت و فضای مجازی در به چالش کشاندن ارزش های خانواده، ایجاد شکاف بین فرزندان و والدین شان، تضعیف پیوندهای اجتماعی و ایجاد انزوای اجتماعی در بین کاربران، زیرپا گذاشتن بسیاری از ارزش های اجتماعی، بازماندن کاربران از فعالیت های ارزشمند روزمره نظیر ارتباطات اجتماعی و خواب، اعتیاد به این فضا و پایین آمدن کیفیت زندگی، ایجاد گرایش به خشونت و تمایل به مباحث و قیچ و کاهش ارتباط مناسب با والدین و در کل تهدید امنیت اجتماعی را سبب شده است (محبی و همکاران، ۱۳۹۵).

۳-۱۹ آسیب های جسمی و روحی

استفاده بیش از حد اینترنت و شبکه های اجتماعی در جامعه و به خصوص دانش آموزان که در حال رشد جسمانی هستند و شخصیت آن ها در حال شکل گیری است می تواند آسیب های جبران ناپذیری چه بر وضعیت جسمانی و چه روحی بر آن ها وارد کند. در واقع دانش آموزانی که به صورت افراطی وابسته به اینترنت اند از لحاظ بهداشت روانی احساس تنهایی می کنند (صیادی و همکاران، ۱۳۹۳).

نتیجه گیری:

دنیای امروز پر از تکنولوژی است. تقریباً هر خانواده ای صاحب حداقل یک کامپیوتر، لپ تاپ، گوشی هوشمند، تبلت و تلویزیون است. ابزارهای دیجیتال که در اصل برای خدمت به بشریت ایجاد شده اند، تاثیر زیان آوری بر زندگی ما داشته اند. مطالعات زیادی به این نتیجه رسیده اند که سلامت جسمی، اجتماعی و روانی ما به دلیل مواجهه بیش از حد با تکنولوژی دچار آسیب می شود امروزه با توجه به نقشی که فضای مجازی تاکنون در ابعاد مختلف زندگی داشته اند نمی توان آنها را نادیده گرفت. در حال حاضر اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه افکار و اندیشه های بشری محسوب می شود به شرط آن که در راه صحیح استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند تا دچار مشکلات اجتماعی نشوند. ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هوشیاری جوانان و خانواده در خصوص تهدیدهای فضای مجازی، در درجه نخست اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب های اخلاقی اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم است و برای جلوگیری از فروپاشی خانواده ها والدین باید تا حدودی به فناوری های روز دنیا مسلط باشند و بدانند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آنهاست.

ارائه پیشنهاداتی در خصوص پیشگیری از آسیب های آموزش مجازی:

ارتقای سطح آگاهی و آموزش والدین با برگزاری جلسات اولیاء مربیان در مورد نحوه ارتباط صحیح با فرزندان و شناخت عوامل موثر در گرایش دانش آموز به سمت اینترنت و آموزش مجازی می تواند نقش مهمی در کاهش آسیب های فضای مجازی باشد.

برگزاری کلاس های ضمن خدمت برای معلمان و کارشناسان حوزه آموزشی به منظور افزایش مهارت های فناوری اطلاعات و ارتباطات و کاهش آسیب های آموزش مجازی.

منابع:

- ۱- پاک نهاد، سید محسن (۱۳۹۵)، فضای مجازی، جاذبه ها و آسیب ها، تهران، نشر کتاب سرا، چاپ اول
- ۲- پوررضا کریم سرا، ناصر (۱۳۹۲)، تاثیرپذیری تغییرات فرهنگی و سبک زندگی از فضاهای مجازی، فصلنامه رسانه های نوین و فرهنگ، سال اول شماره ۳ ص ۱ الی ۲۴
- ۳- خدیور، صالح و رحمانی، یونس (۱۳۸۸). موانع و چالش های دانشگاه مجازی در شهر الکترونیکی. کنفرانس بین المللی شهرداری الکترونیکی، دوره ۲، ۱۶۹۲-۱۶۸۱.
- ۴- ذکایی، محمدسعید و خطیبی، فاخر (۱۳۸۵)، بررسی رابطه حضور در ففضای مجازی و هویت مدرن در بین کاربران اینترنتی جوان ایرانی، فصلنامه علوم اجتماعی شماره ۲۲
- ۵- رسولی، محمدرضا، آزادمجد، افروشه، (۱۳۹۲)، اعتیاد به اینترنت و اثرات ناشی از آن در بین دانش آموزان دوره متوسطه شهر تهران (دانش آموزان دبیرستانی منطقه ۶ شهر تهران)، علوم اجتماعی، ص ۹۷-۹۰.
- ۶- ربیعی، علی (۱۳۸۷)، رسانه های نوین و بحران هویت، فصلنامه مطالعات ملی، سال چهارم شماره ۳۶
- ۷- صیادی، محمدامین، فتحی، فریبرز، محمدی، میترا، (۱۳۹۳)، نشریه سلامت و تندرستی در مدارس، ص ۳۳-۳۹.
- ۸- کرمی، اکبر، امینی گلپه، حمید، (۱۳۹۱)، بررسی نقش احساس ارزش شخصی در اعتیاد به اینترنت، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- ۹- کیا، علی اصغر (۱۳۸۸). نگاهی به آموزش مجازی الکترونیک. ماهنامه کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۲۴، ۸۲-۸۹.

۱۰- گلپایگانی ، اکبر(۱۳۸۱)، جامعه صنعتی و جامعه اطلاعاتی ، فصلنامه فرهنگ، سال دوازدهم شماره

ص ۴۳-۴۴

۱۱- محبی، سلیمان، زنجانی، حبیب، ساروخانی، باقر،(۱۳۹۵)، تأثیر فضای مجازی بر کجروی اجتماعی دانش آموزان (مطالعه موردی دوره دوم متوسطه شهر کرمانشاه در سال تحصیلی (۹۴-۹۵) فصلنامه پژوهش های دانش انتظامی، سال نوزدهم، ص ۱۲۴-۱۰۴.

۱۲- معین، محمد، (۱۳۸۰)، فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات سرایش، قطع جیبی، چاپ دوم

۱۳- نعیمی، ابراهیم،(۱۳۹۶)، پیش بینی افت تحصیلی بر اساس میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی و احساس ارزش شخصی، پژوهش های مشاوره، جلد ۱۶، شماره ۶۲، ص ۲۰۶-۱۹۰.

۱۴- هاشمی، محمدرضا، میرزایی، بانو،(۱۳۹۱)، بررسی اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن بر رفتار دانش آموزان، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

صنعت آموزش الکترونیکی، محمد یوسفی، ۱۴۰۲

[/https://elearningindustry.ir/history-of-virtual-education](https://elearningindustry.ir/history-of-virtual-education)

سایت رایاد، معایب آموزش مجازی، ۱۴۰۱

[https://rayad.org/%D9%A5%D8%B2%D8%A7%DB%AC%D8%A7-](https://rayad.org/%D9%A5%D8%B2%D8%A7%DB%AC%D8%A7-%D9%A5%D8%B9%D8%A7%DB%AC%D8%A8-%D8%A2%D9%A5%D9%A8%D8%B2%D8%B4-%D9%A5%D8%AC%D8%A7%D8%B2%DB%AC)

[/D9%A5%D8%B9%D8%A7%DB%AC%D8%A8-%D8%A2%D9%A5%D9%A8%D8%B2%D8%B4-](https://rayad.org/%D9%A5%D8%B9%D8%A7%DB%AC%D8%A8-%D8%A2%D9%A5%D9%A8%D8%B2%D8%B4-%D9%A5%D8%AC%D8%A7%D8%B2%DB%AC)

[/D9%A5%D8%AC%D8%A7%D8%B2%DB%AC](https://rayad.org/%D9%A5%D8%AC%D8%A7%D8%B2%DB%AC)

خبرگزاری میزان، آموزش مجازی، ۱۴۰۰

<https://www.mizanonline.ir/fa/news/۷۵۵۶۰۲/>

-

[/D۹/۸۵/D۸/AC/D۸/A۷/D۸/B۲/DB/۸C-/D۹/۸۸-/DB/B۱/DB/B۱-](#)

[/D۸/A۲/D۸/B۳/DB/۸C/D۸/AA-/D۸/AC/D۸/AF/DB/۸C](#)